

2014. Вип. 122. С. 144–150.

4. Макашова Ю. Як підготувати людину до життя в інформаційному суспільстві? : Комп'ютерні технології на уроках української мови та літератури / Ю. Макашова // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2009. №11. С. 6–15.

5. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D0%91%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0

Аліна Семченко

студентка IV курсу СВО бакалавра

факультету філології й журналістики

імені Михайла Стельмаха

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

(Наук. керівн. – ст. викл. Пойда О. А.)

ОСОБЛИВОСТІ НАСКРІЗНОГО ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Вивчення життєпису видатної людини, діяча науки чи мистецтва має велике наукове й виховне значення. Особливо значний вплив на формування повноцінної особистості у школи здійснює детальне ознайомлення із біографією письменника, оскільки є джерелом пізнання не лише біографічних даних, а й титанічної праці людини, яка створила літературні твори, що стали класикою.

Вивчення життєпису митця з методичної точки зору розглядали відомі вчені, зокрема Н. Волошина, С. Жила, І. Каплан, Ю. Ковбасенко, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, А. Лісовський, Л. Овдійчук, Є. Пасічник, С. Пультер, Б. Степанишин, Г. Токмань та інші. Однак, на нашу думку, потребує більш

глибокого дослідження специфіка наскрізного вивчення біографії письменника.

Мета статті – репрезентувати вивчення життєпису письменника на уроках літератури поетапно, поглиблюючи їх із класу в клас, таким чином створюючи систему знань про відомих всьому світу митців (зокрема Лемі Українки), які своєю діяльністю та своїми творами формували і продовжують формувати національну свідомість українців, а їхні.

Наскрізне вивчення біографії Лесі Українки є надзвичайно важливим, оскільки її внесок у розвиток не лише української, а й світової літератури неоціненний. Актуальність дослідження полягає в тому, що ознайомлення із життям письменника – це ключик до розуміння творчості митця, його ролі й значення в історії розвитку літературного процесу, культури, а відтак цивілізації. Особливо це стосується людини, літературний талант якої, європейське світобачення і прогресивні погляди приваблюють сучасників та спонукають до свідомості, досконалості, справедливості й служіння своєму народові, недарма її вважають Пророком.

У шкільній програмі з української літератури визначено 3 рівні вивчення творчості Лесі Українки:

у 6 класі: розділ «Я і світ» – 3 години;

у 8 класі: розділ «Світ української поезії» – 4 години [7];

у 10 класі: розділ «Образне слово поетичного модернізму» – 8 годин (рівень стандарту) / 12 годин (профільний рівень) [8].

Науковиця Л. Овдійчук наголошує: «Кожен письменник – індивідуальність зі своїм духовним світом, естетичними уподобаннями, світоглядом, життєвими подіями. Тому метою уроків, на яких вивчається біографія письменника, є представлення його як різнобічної особистості: рис характеру, життєвого та творчого кредо, сфери діяльності» [6].

Варто зазначити, що багато неоціненого фактичного матеріалу про Лесю Українку учитель може почерпнути, насамперед, із книги спогадів сестри письменниці – Ольги Косач-Кривинюк «Леся Українка: хронологія

життя і творчості», що вийшла друком у Нью-Йорку 1970 року [3], листування самої письменниці [5], мемуарів та спогадів [4] тощо.

У 6 класі школярі уже частково знають про Лесю Українку, оскільки знайомство з її віршами відбулось ще у початковій школі. Тому розмову про письменницю варто розпочати із автентичної бесіди [1], за допомогою якої діти згадають, що вони знають про поетку, які казки читали, прочитують улюблені вірші.

Програма з української літератури визначає обсяг матеріалу, з яким мають ознайомитись шестикласники: «Леся Українка (Лариса Петрівна Косач). «Мрії», «Як дитиною, бувало...», «Тиша морська» Дитинство поетеси, роль родини в її вихованні. Неповторний світ дитинства в поезіях. Образ мужньої, сильної духом дівчинки, її життєрадісний погляд на світ, вільнолюбство, впевненість, розвинена уява. Значення мистецтва в житті людини. Гармонія людини і природи» [7].

На першому уроці, коли діти дізнаються про дитячі роки Лесі Українки, варто розповісти про особливості виховання у домі Косачів, формування матір'ю – Оленою Пчілкою – своїх дітей свідомими українцями, зокрема навчання лише українською мовою, проведення сімейних літературних вечорів, присвячених пам'яті Шевченка, дитячі уподобання дівчинки, дружбу із старшим братом Михайлом, наполегливе навчання і схильність до вивчення іноземних мов, зацікавлення історією, обдарованість дівчинки (музика, малювання, вишивка, писанкарство), участь у сімейних літературних вечорах тощо.

Звісно, всю цю інформацію може подати й учитель, однак, якщо такі міні-дослідження проведуть самі учні, то ефект запам'ятовування, а відтак ефективності впливу на дитину буде в рази більшим.

Вірші, які вивчають у 6 класі, – це саме той випадок, коли письменник розкривається через свою творчість. Тому ознайомлення із дитинством письменниці треба пов'язати із поезіями «Мрії», «Як дитиною, бувало...». Слід пам'ятати, що надзвичайно важливим є первісне враження від

прочитаного. Виразне читання має бути на рівні, щоб діти поринули в індивідуальний світ дитинства Лесі Українки. Обов'язково має бути емоційна пауза, яка дасть змогу осмислити почуте, і лише тоді можна перейти до з'ясування первісних вражень, обговорення віршів.

На підсумковому етапі з теми варто запропонувати учням роботу в парах, щоб вони створили асоціативне гроно про поетесу.

У 8 класі обсяг матеріалу уже значно більший: «Леся Українка. «Давня весна», «Хотіла б я піснею стати...», «Давня казка» Життя поетеси, її мужність і сила духу. Потужне ліричне начало, романтичність, волелюбність, оптимізм, мрія і дійсність як провідні мотиви її поезії. Тема гармонійного єднання людини з природою. Ідея вільної творчості, духовної свободи людини. Проблеми і мотиви: роль митця в суспільстві, служіння музі й народові, суть людського щастя, вдячності (ліро-епічна поема «Давня казка»)» [7].

Опираючись на знання про письменницю, які вже школярі здобули у 6 класі, варто акцентувати увагу на її рисах особистості. Тут у пригоді стане робота з портретом. Розповідь учителя варто доповнити реферативними повідомленнями восьмикласників, а після ознайомлення із біографією та поезією «Давня весна» – доцільним буде складання психологічного портрету мисткині або сенкану про Лесю Українку, в якому акумулюються здобуті знання та сприйняття учнями її особистості, наприклад:

Леся Українка.

Мужня, неповторна.

Страждала, боролася, творила.

Вічно жива, патріотка свого краю.

Геній.

У 10 класі діапазон знань про письменницю та її твори значно розширений, оскільки у старшій ланці школи принцип вивчення літератури історико-хронологічний: «Леся Українка (Лариса Косач). «Contra spem spero!», «Слово, чому ти не твердая криця...», «Мріє, не зрадь», «Стояла я і

слухала весну...», «Лісова пісня». Життєвий і творчий шлях. Драматична спадщина. Роль родини, культурного оточення й самоосвіти у формуванні світобачення письменниці. Збірка поезій «На крилах пісень», її висока оцінка І.Франком. Основні цикли поезій. Неоромантизм як основа естетичної позиції Лесі Українки. «Contra spem spero!» як світоглядна декларація сильної, вольової особистості. Символічність, романтичні образи, образотворчий прийом контрасту. Призначення поета й поезії, мужність ліричної героїні, автобіографічні мотиви («Слово, чому ти не твердая криця...»). Відданість своїм мріям, наполегливе прагнення до мети («Мріє, не зрадь»). Зображення повені людських почуттів у вірші «Стояла я і слухала весну...». Драма-феєрія «Лісова пісня». Фольклорно-міфологічна основа. Символічність образів Мавки і дядька Лева – уособлення духовності і краси. Мати Лукаша й Килина – антиподи головній героїні Мавці. Симбіоз високої духовності і буденного прагматизму в образі Лукаша. Природа і людина у творі. Неоромантичне ствердження духовної сутності людини, її творчих можливостей. Конфлікт між буденним життям і високими пориваннями особистості, дійсністю і мрією. Почуття кохання Мавки й Лукаша як розквіт творчих сил людини. Художні особливості драми-феєрії.» [8].

Із 8/ 12 годин, які відведено на вивчення теми, варто 1 годину виділити для роботи із біографією геніальної доньки України. На цьому уроці учні дізнаються про культурно-патріотичне середовище, у якому зростала Леся Українка: взаємозв'язок українських прогресивних родин Косачів, Драгоманових, Лисенків, Старицьких, Франків тощо, які були елітою й працювали на формування самоідентифікації українців як нації. Тут у пригоді вчителю стане праця у жанрі нон-фікшн О. Забужко «Notre Dame d'Ukraine. Українка в конфлікті міфологій» [2].

Пропонуємо такий урок провести у формі захисту проєктів. Заздалегідь визначені теми готують групи біографів, істориків, мистецтвознавців, літературних критиків тощо. Варто також звернути особливу увагу на міжнаціональні зв'язки поетеси, зокрема із Грузією, оскільки саме там Леся

Українка провела багато часу через хворобу. Їй надзвичайно імпонувала волелюбність горців. Учні мають почути її слова захоплення ними: «Якби я не була українкою, то хотіла б бути грузинкою».

Доцільним буде цитування мемуаристики, спогадів, статей про письменницю, зокрема І. Франка «Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої хорої дівчини».

Окремою сторінкою досліджень має бути розповідь про переслідування родини Косачів більшовиками, нелегку долю матері, братів та сестер, а також про вшанування пам'яті геніальної доньки України в нашій країні та світі.

Десятикласникам буде цікаво дізнатись, що нарешті вийде видання творів Лесі Українки без купюр, про що повідомила відома письменниця, літературознавиця, лауреат премії Т. Шевченка О. Забужко на своїй сторінці у Facebook 2 травня 2020 р.

Отже, наскрізне вивчення творчості письменника на уроках української літератури, зокрема геніальної Лесі Українки, має величезне значення, оскільки формує у школярів інтерес до творчості видатних українців, систематизує знання та стимулює до поглибленого вивчення, а також значно підсилює патріотичне виховання майбутнього громадянина України.

Список використаних джерел

1. Башманівська Л. Словник термінів з методики викладання літератури / Л. Башманівська. [Електронний ресурс] // http://eprints.zu.edu.ua/23986/1/Башманівська_Л._А._Словник_термінів.PDF
2. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine. Українка в конфлікті міфологій / О. Забужко Харків : Факт, 2007. 640 с.
3. Косач-Кривинюк О. Леся Українка: хронологія життя і творчості / О. Косач-Кривинюк // Нью-Йорк, Українська Вільна Академія Наук, 1970. 923 с.
4. Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка) : біографічні матеріали, спогади, іконографія / Укр. Вільна Акад. Наук у США; Відп. ред. Тамара Скрипка. Київ; Нью-Йорк : Темпора, 2004. 536 с.

5. Леся Українка. Листи: 1876–1897 / Упорядкування Прокіп (Савчук) В.А., передмова Агєєвої В. П. Київ: Комора, 2016. 512 с.
6. Овдійчук Л. Вивчення життєпису письменника на уроках літератури (естетичний аспект) / Л. Овдійчук // Українська література. № 11, 2013. – С. 17-20.
7. Українська література. Програма 5-9 класи. [Електронний ресурс]. // <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>
8. Українська література. Програма 10-11 класи. [Електронний ресурс]. // <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

Наталія Слободянюк
*студентка ІV курсу СВО бакалавра
факультету філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(Наук. керівн. – ст. викл. Пойда О. А.)*

ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОЇ ПРИРОДИ ПРИ ВИВЧЕННІ ОПОВІДАННЯ Г. ТЮТЮННИКА «ДИВАК» У 5 КЛАСІ

Екологічна культура – це напрям соціальної діяльності та мислення, від якого певним чином залежить повноцінне існування сучасного суспільства, його розвиток у майбутньому [6, с. 2–3].

Невтішний стан навколишнього середовища, який значно впливає на здоров'я людей, тривалість їх життя та можливість безпечного існування, дає поштовх до роздумів про наше майбутнє. Важливо, щоб всі стали на захист природи, тому одне із основних завдань у сучасній школі – виховання підростаючого покоління. Перша сходинка екологічного виховання розпочинається ще в початковій школі, де учні збагачують знання про природне й соціальне оточення, знайомляться з загальною картиною світу і формують моральне й естетичне ставлення до оточення [6, с. 3].

Мета дослідження – визначення шляхи формування шанобливого ставлення до природи засобами художньої літератури, зокрема у 5 класі.